

ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNİN AHLÂK İLKELERİ KONUSUNDA BİR DENEME

Prof. Dr. Adnan KULAKSIZOĞLU*

Ahlâk bir toplumda bireylerin uymakla sorumlu oldukları davranış kuralları olarak tanımlanabilir. Ahlâk iyi ve doğru davranışlar bütünüdür. Bu tanımdan hareket edersek iyi ve doğru olanın ve olmayanın ne olduğunu ve ne olmadığını sorgulamalıyız. İyi ve kötü davranışın ne olduğu hakkında kişiden kişiye göre değişen yargılar vardır. O halde ahlâka uygun olan nedir? Birey nasıl hareket ederse ahlâka uygun davranış olur? Birçok yazar ahlâkla ilgili konular üzerinde genel bir* anlaşmanın, iyi ve kötünün ne olduğu konusunda herkesin ortak olduğu bir temelin olmadığına işaret etmiştir, (Heimsoeth, 197S:14,49-Akarsu, 1970:1,4). Herkesin kendine göre bir ahlâk anlayışı olduğu gibi, ahlâklı davranış tarihin çeşitli dönemlerinde toplumdaki topluma değişiklik göstermiştir.

Ahlâki değerlendirmelerin zaman içinde değiştiği, bunların göreceli değerler olduğu görüşünün yanında, ahlâk ilkelerinin değişmeyen mutlak değerler olduğu görüşü de savunulmuş-gelmiştir. Bütün bu tartışmalar Ahlâk Felsefesinin (Etiğin) konusudur.

Psikolojide ahlâklı davranışın nasıl ortaya çıktığına dair üç temel yaklaşımdan söz edilebilir. Bunlar Psikoanalitik Kuram, Öğrenme Kurumları ve Zihinsel Ahlâk Gelişimi Kuramıdır. Zihinsel Ahlâk Gelişimi Kuramında L. Kohlberg bireylerin ahlâki bakımdan üç temel seviyede altı evreden geçtiklerini ve ahlâki gelişimle zihinsel gelişim arasında paralellik olduğunu ifade etmiştir. Ancak zihinsel gelişimin ahlâk gelişimi için tek koşul olmadığını, bireyin sosyal olgunluk derecesinin de ahlâki gelişimde önem taşıdığı belirtilmektedir, (Çileli,1986: 10,12). Kohlberg geliştirdiği kuramda insanların ahlâki gelişim bakımından farklılıklarını Gelenek Öncesi Evre, Geleneksel Evre ve Gelenek Ötesi Evre isimleri altında guruplaşmıştır. Gelenek öncesi evrede insan ahlâki konulara kendi çıkarları açısından bakar, bireyin diğer bireylerle ilişkisinde kişisel çıkarlarını koruması önemlidir. Geleneksel Evredeki insanın yaklaşımı daha çok içinde bulunduğu toplumun değerlerini koruma açısındandır. Gelenek Ötesi evredeki bireyin ahlâki konulara bakışı ise toplumun üstündedir. Bu evredeki birey toplumdaki kuralların farkındadır, ancak her devre için geçerli olabilecek kuralların neler olabileceği üzerinde düşünür.

Ahlâk ilkeleri adalet ve eşitlik ilkeleri ile çelişmeyen, adaletli davranan insanların üzerinde ortak olarak birleşebilecekleri genel soyut ilkelerdir. Kısaca ahlâk kuralları adalet ve eşitlik ilkelerine dayalı olan kurallardır. Yukarıda da belirtildiği gibi insanlar arasında ahlâki değerlendirmeler bakımından ve ahlâki seviye bakımından fark vardır. Ancak bütün insanların birleşebilecekleri adalet ilkelerine dayalı değerler de vardır. Bireyler arasındaki ahlâki gelişim farkı

* Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Halk Eğitimi Bölüm Başkanı

eğitim yolu ile azaltılabilir. İnsanlar ahlâki bakımdan bir üst evreye geçme konusunda güdülendirilebilirler. İnsanların genel geçer ahlâki ilkeler yönünde eğitim almaları onların daha üst seviyeli ahlâki değerleri tanımalarına zemin hazırlayacaktır. Bireyin içinde yaşadığı toplumun adalet anlayışı ile ahlâk gelişimi arasında ilişki bulunmaktadır. Demokratik ve adil bir çevrede yetişen insanlar kendi değerler sistemini sorgulayabilir ve bunları eleştirebilirlerse, bunları yeniden yapılandırabilirler ve ahlâki bakımdan gelişmeleri mümkün olabilir (Çileli, 19S5:280).

Aynı işi yapan insanlar olan meslek mensuplarının da benzer tutum ve ahlâki yargılar geliştirilmesi bir bakıma ahlâki olarak bir eğitim de sağlayabilir. Bu yolla meslek mensuplarının yeni ahlâki değerler üzerinde düşünmesi veya ahlâki değerlerle ilgili düşüncelerini yeniden düzenlemesi mümkündür. Bundan başka aynı mesleği yürüten kişilerin meslektaşları arasında ortak bir tutum sağlamaya yönelik bir takım kurallar oluşturması, onların ortak bir mesleki kimlikte buluşmasını kolaylaştırmağı gibi, meslek mensuplarının davranışını da düzenleyecektir.

Öğretmenlik mesleği belirli kuralları oluşmuş, en köklü ve saygın mesleklerden biridir. Öğretmenlik yapan bireylerin üzerinde birleşebilecekleri ahlâk ilkeleri verilen hizmetin kalitesini yükselteceğı gibi, mesleki bilinci de arttıracaktır. Bu konuda önerilen temel ilkeler aşağıda sıralanmıştır.*

1.Sorumlu Olma. İnsanı eğitmekle görevli olan öğretmen, sunduğı öğretmenlik hizmetinde en yüksek seviyeyi gözetir. Bir öğretmenin en temel zorunluluğunun öğrencilerin bilgi ve beceri kazanmalarına yardım etmek olduğunu bilir ve bunun için eğitim ile ilgili hizmetlerinin seviyesini yüksek tutar.

2.Mesleki Bakımdan Yeterli Olma. Öğretmen öğretmekle yükümlü olduğu konularda yeterli alan bilgisine sahiptir. Mesleki bilgisi güvenilir olarak öğretmenlik yapmaya yeterlidir. Mesleği ile ilgili yemlikleri takip eder.

3.Uzmanlığının Sınırlarını Bilme. Öğretmen alanı dışında iyice hâkim olmadığı konulardaki yetersizliğini bilir. Güvenli olarak öğretemeyeceğı konularda öğretmenlik yapmaz. Uzmanlığının sınırlarını aşmaz.

4.Zamanı Verimli Şekilde Kullanma. Öğretmen yaptığı işten tam zamanlı çalıştığını bilir, Bu bakımdan çalışma zamanını işle ilgili verimli biçimde kullanır. Derse giriş, ders işleme ve dersten çıkış sırasında zamanlamaya uyar,

5.Uygun Öğretim Teknikleri Kullanma. Öğretmen konusunun gerektirdiğı uygun öğretim tekniklerini bilir ve ders sırasında bunları kullanır.

*Bu ahlâk ilkelerinin yazılmasında Amerikan Psikologlar Derneğinin (APA) hazırladığı Psikologlar İçin Törel Standartlar isimli rapordan yararlanılmıştır.

6. Bireysel Farklara Dikkat Etme. Öğretmen öğrencilerin ilgileri, ihtiyaçları, yetenekleri, öğrenme kapasiteleri, öğrenme hızları, öğrenmeye istekli oluşları ve öğrenilecek konu ile ilgili ön bilgileri bakımından birbirlerinden farkları olduğunu bilir. Öğrencilerle kurduğu eğitim ilişkisinde öğrenciye bireysel farkları doğrultusunda davranmaya çalışır.

7. Bilgiyi Aktarma. Bir öğretmen esas işinin başkalarına bilgi ve beceri kazandırmak olduğunu bilir ve alanına giren her türlü yazılı ve sözlü kaynağı öğrencilerinin faydasına sunar,

8. Ölçme ve Değerlendirmede Yansız Olma. Öğretmen öğrencisini değerlendirirken subjektif değer yargılarından arınık olarak hareket eder. Bilgi, duygu ve davranış düzeyinde değişikliklerin ölçülmesinde ve kişilik özellikleri ile ilgili değerlendirmelerde objektif araçlar ve kıstaslar kullanır.

9. Öğrenci Çıkarlarını Koruma. Öğretmen, öğrencilerinin çıkarlarını öncelikle korur, öğrencisi ile aralarında çıkar çatışması yaratabilecek bir menfaat ilişkisine girmez. Öğrencisine para karşılığı ders vermez, öğretmenler arasında özel ders vermek için öğrenci değiş tokuşu yapılamaz. Öğretmen pazarlamasını yaptığı herhangi bir malı öğrencisine satamaz. Bu ilişki öğrencinin okuldan ayrılmasına kadar devam eder.

10. Öğrenci Haklarına Saygılı Olma. Öğretmen öğrencisinin tek (biricik), özgün ve değerli bir insan olarak görür. Her insan gibi öğrencisinin de sevgi ve saygıya layık olduğunu bilir. Öğrenciler arasında din, mezhep, etnik köken, geldiği yöre, ailesinin ekonomik ve kültürel seviyesi, güzel veya çirkin olma ve okul başarısının seviyesi gibi sebeplere bağlı olarak ayırım yapmaz. Öğrencinin kişiliğinin biçimlenmesinde etkili olan öğretmen, her bireyin kendi şartları içinde değerlendirilmesi gerektiğini bilir.

11. Gizlilik Kuralına Uyuma. Öğretmen öğrencilerine ait özel bilgileri öğrencisinin bilgisi olmaksızın başkalarına aktarmaz. Öğrenci hakkında gizli kalması gereken bilgi ve belgeleri korur. Öğrencilerle ilgili özel bilgi; mevcut durum öğrencinin kendisi için veya üçüncü kişi veya kişiler için bir tehlike doğuracaksa, öğrencinin de onayı alınarak yalnız öğrencinin ailesine, ilgili meslek adamlarına ve kamu yetkililerine açıklanabilir.

12. Kuruma Karşı Sorumlu Olma. Öğretmen bağlı olduğu kurumun haklarına karşı saygılıdır. Kurumu geliştiren çalışmalara **katılır**. Çalıştığı özel veya resmi kurumun araç ve gerecini ve fiziki mekânını korumakla yükümlüdür. Öğretmen bağlı olduğu kurumu yanlış tanıtıcı beyanlardan kaçınır.

13. Toplumun Örf Ve Adetlerine Saygı Gösterme. Öğretmen içinde yaşadığı toplumun değerlerine ve kurallarına karşı duyarlılık gösterir. Onları kabul etmese ve toplumun üstünde bir bakış açısı sergilese de toplumun yerel değerlerine saygılı davranır.

14. Değer Aktarımında Dikkatli Olma. Öğretmen öğrencisi ile kurduğu eğitim amaçlı ilişkide kişisel değerlerini, dünya görüşünü, ahlâk anlayışını, hayat

felsefesini öğrenciye aktarırken dikkatlidir. Bu konuda öğrenciyi etkilemeye çalışmaz. Öğrencinin kendi dünya görüşünü ve hayat felsefesini oluşturmasında; kendi kararlarını kendisinin vermesi, kendi doğrularını kendisinin bulması gerektiğini bilir ve buna uygun tarzda davranır, (Kuzgun. 1988:187).

15.Örnek Olma. Öğretmen, yaşadığı çevrede göz önünde bulunan kişilerden olduğunun bilincindedir. Tavrı, tutum ve davranışlarının başkalarınca örnek alınabileceğini bilir. Bu nedenle örnek olabilecek davranışlar sergilemeye çalışır,

Öğretmen yalnız bilgi ve beceri kazandırmakla kalmaz, bireyin belirli konularda tutum kazanmasına da sebep olup. Öğrencinin bilgiyi yansız tarzda yorumlamasına ve kendini gerçekleştirme sürecinde kullanmasına da yardımcı olan öğretmendir.

Bir birey olarak öğretmenin öncelikle kendisinin özgün, kendi kendine karar alabilen, kendisi ile barışık, olumlu bir mesleki benliğe sahip birey olması yukarıda sıralanan ilkelere uymasının ön koşuludur.

KAYNAKLAR

Akarsu, Bedia. **Ahlâk öğretileri I, Mutluluk Ahlâkı (Eudaimonism)**
İstanbul: İ.Ü., Edebiyat Fak, Yayın, 1970.

Çileli, Meral. **Ahlâk Psikolojisi ve Eğitimi**. Ankara: V Yayınları 1986.

Çileli, Meral. "**Ergenlikte Ahlak Gelişimi**" **Ergenlik Psikolojisi**,
(Ed.B.Onur). Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık, 1985.

Heimsoeth, Heinz. (Çev.N.Uygnr) **AKlak Denen Bilmece**, istanbul, İ.U.
Edebiyat Fak. Yayını, 1978.

Kuzgun, Yıldız. **Rehberlik ve Psikolojik Danışma**. Ankara: ÖSYM Eğitim
Yayınları: 9. 1988.